

Oponentský posudek bakalářské práce Hany Filové

Užívání kondenzace s adjektivem verbálním v současné češtině

Posuzovaná bakalářská práce si položila přínosný cíl: prozkoumat na korpusovém materiálu užívání slovesných adjektiv v odborných a publicistických textech, a to po stránce syntaktické. Autorka v ní nejprve vhodně rekapitulovala, co o dané problematice píše lingvisté v mluvnických kompendiích i ve specializovaných statích. Hypotézy, které se pak rozhodla materiálově ověřovat, nepochybně formulovala na základě těchto mluvnic a statí, ačkoli je uvedla již v úvodu své práce. Vlastní výzkum pak provedla i popsala solidním, byť ne ideálním a vyčerpávajícím způsobem.

V teoretické části autorka zpracovala relevantní literaturu a poznatky z ní předložila tak, že na sebe dobře navazují. Na centrální morfologickou otázku dané problematiky odpověděla příklonem k chápání slovesných adjektiv jako adjektiv, nikoli slovesných tvarů, a při jejich klasifikaci se příklonila k formálním kritériím – obojí považují za rozumné. Připomínky k této části mám spíše dílčí, týkající se jednotlivostí. Např. na s. 20 jsou slovesná adjektiva na *-ný*, *-tý* uvedena dvakrát v téže výčtu, na téže straně se mylně tvrdí, že slovesné adjektivum může být součástí slovesa *být*, na s. 22 jsou mezi kategoriemi vyjadřovanými slovesnými adjektivy uvedeny vedle sebe čas a relativní čas, na s. 23 obsahuje poznámka č. 24 pomýlené chápání pojmů „činný“ a „pasivnost“. Údaje ve shrnující tabulce na s. 23 jsou v řádcích věnovaných sémantice i tvoření heterogenní, založené na nestejnorodých kritériích, a kapitola 2.3 má nešťastný název, sugerující, že mluvnické nepíše jazykovědci.

Autorčina korpusová analýza podle mého názoru mohla při změně výchozí syntaktické teorie přinést zajímavější zjištění, než která skutečně přináší. Autorka analyzuje na vzorcích vždy 200 dokladů příslušného typu slovesných adjektiv (*-cí*, *-vší*, *-ný*, *-tý*, tedy celkem 800 dokladů) tří okruhy jevů: a) syntaktickou funkci, b) vztah mezi antepozicí/postpozicí adjektiva a jeho ne/rozvitostí a c) (u rozvitých slovesných adjektiv) čím jsou rozvita. K jejímu postupu mám následující obecné výhrady a připomínky:

1) Při zkoumání syntaktických funkcí by bylo adekvátnější rozlišovat pouze funkce adjektivní, tzn. atributivní (v autorčině terminologii RSTR), přísudkovou a doplňkovou (COMPL). Autorka bohužel započítává do své analýzy i výskyty, o nichž sama správně tvrdí, že příslušná forma v nich není adjektivem, nýbrž substantivem. Výskyty, v nichž o slovesné adjektivum nejde, měly být z analýzy vyloučeny.

2) Autorka vždy zvlášť počítá výskyty slovesných adjektiv lexikalizovaných a nelexikalizovaných. Kritériem lexikalizace je pro ni existence samostatného hesla ve SSJČ. To má svá úskalí, např. v tom, že slovník je cca půlstoletí starý, ale lze to vzhledem k nejasnosti obecných kritérií lexikalizace akceptovat (bylo by asi lépe vyvarovat se neudržitelných tvrzení jako na s. 57, že substantivum *postižený* zatím není ustálené). Další autorčin krok, totiž ztotožnění této zcela vnějškově určované lexikalizace se ztrátou či oslabením dějového významu, však už akceptovat nelze. Mimoto autorka podceňuje fakt, že k oslabení dějového významu často (ne-li zpravidla) dochází už u fundujícího slovesa (např. *následovat po něčem*).

3) Autorka zásadně odlišuje dva typy výrazů, jimiž může být slovesné adjektivum rozvito: „přísluvečné určení“ a „valenční doplnění“. To nejde: každý z těchto termínů náleží jinému přístupu a jiné terminologické soustavě. Snad by se této chybě byla vyhnula, kdyby pracovala s pojmy, na něž je lépe zvyklá, totiž s pojmy slovnědruhovými a větněčlenskými; jsem přesvědčen, že valenční přístup ke slovesným adjektivům oproti nim nemá žádnou výhodu. To, čemu říká „přísluvečná určení“, jsou přísluvečná určení vyjádřená příslovcí, kdežto pod „valenčními doplněními“ se skrývají rozvíjející členy (předměty i různé typy přísluvečných určení) vyjádřené substantivem.

4) Kdyby autorka byla pracovala při výzkumu syntaktických funkcí s pojmem „přívlastek“, byla by se mohla soustředit na postižení vztahu mezi antepozicí/postpozicí a ne/restriktivností (volností/těsností) přívlastku. Podle mého názoru by to bylo smysluplnější než výčty funktorů převzatých z PDT. V částech analýzy věnovaných rozvitosti slovesných adjektiv by myslím stál za uvádění i počet rozvíjejících členů: tzn. kolikrát je adjektivum rozvito jen jedním větným členem/valenčním doplněním, kolikrát dvěma etc.

V několika případech se podle mého názoru autorka práce dopouští omylů při určování valenčních doplnění. Myslím si např., že *páchnout plísni* není *patiens*, a vůbec nerozumím tomu, jak může být 12 slovesných adjektiv na *-ný* a 17 na *-tý* rozvito *patientem*, když jde o adjektiva *pasívní*, u nichž je *patientem* jejich řídící substantivum.

Omylem je také zařazení adjektiv *odlišný*, *platný*, *tekutý* a *spletitý* do analýzy, poněvadž o slovesná adjektiva, tak jak je autorka i já vymezujeme, nejde.

Jedním z autorčiných závěrů je, že k substantivizaci „může docházet“ u adjektiv na *-cí*, *-vší* a *-ný*; ačkoli autorčin vzorek neukázal substantivizaci adjektiva na *-tý*, je myslím zřejmé, že i k ní „může docházet“, např. i u adjektiv *přijatý* a *ochrnutý*, zastoupených ve vzorku. Hypotézu o příznakové aktualizaci slovosledu při antepozici rozvitého adjektiva podle mého názoru autorčin výzkum neprokazuje. Rozvité adjektivum bývá anteponováno (alespoň mi to ukazují autorčiny příklady) a) tehdy, pokud by postpozice přenesla do koncového, a tedy rematického postavení způsobová, měrová a jiná adverbia, na nichž větný důraz nestojí, a b) při koordinaci s jiným adjektivem. Autorka sama však takové případy vykládá jako „snahu zdůraznit dané prvky výpovědi“ (s. 53 o příkladu 61 = 53). Nad příklady uvedenými na s. 52 lze ještě konstatovat, že v 55 adjektivum anteponováno není, v 56 je důvodem antepozice rematicnost řídícího substantiva a 54 a 57 jsou nešťastné, nezvládnuté a čtenáře matoucí formulace.

Rád bych Haně Fílové položil k obhajobě její práce následující otázky:

- 1) Na čem zakládáte své tvrzení (na s. 9), že při slovosledu *rychle čtoucí dívka* je vytčeno a zdůrazněno příslovečné určení *rychle*? Vždyť větný důraz bývá v češtině při objektivním slovosledu na konci.
- 2) Proč jste na s. 9 neuvedla a jak byste hodnotila variantu *student u tabule stojící*? A proč jste naopak na s. 52 při změnách pozice příkladů a. a c. neučinila slovoslednou změnu uvnitř fráze? (Vaše *hvězdička zrovna vylétnuvší* a *stařec sotva procitnuvší* jsou přece stejné jako *student u tabule stojící*.)
- 3) Co podle Vás znamená, že výraz je knižní, přesněji řečeno „již (?) silně knižní“ (s. 13), a jaký je podle Vás vztah mezi knižností a odborným stylem?
- 4) Souhlasíte s MČ 2, že v přísudku věty *Otec byl tím vším velmi zarmoucen* se nachází verbální adjektivum (s. 18)? A (k téže straně) souhlasíte s tvrzením téže mluvnice, že *rodiče vychovávající děti* je kondenzát formy *rodiče, kteří vychovávají děti*?
- 5) Jaké „nejasnosti ve větných vztazích“ vznikají při vyjádření větou vztažnou (tedy bez kondenzace), např. i ve spojení *Rusku Abakumovovou, která dlouho vedla, předhonia Špotáková až posledním pokusem* (s. 38)?
- 6) Je ve všech případech predikativního užití adjektiv na *-cí*, tak jako v obou uvedených na s. 43, význam predikátu hodnotící? A má vždy podmět formu vedlejší věty?
- 7) Našla jste nějaké slovesné adjektivum, které se po stránce možnosti vynechání valenčního doplnění liší od svého fundujícího slovesa?

Po formální stránce je posuzovaná bakalářská práce solidní.

Bakalářská práce Hany Fílové může sloužit jako podklad k obhajobě. Navrhuji hodnotit ji známkou velmi dobře.